

Stanowisko Smólsk leży w gminie Włocławek, we wschodniej części Pojezierza Kujawskiego. Zostało ono objęte ratowniczymi badaniami archeologicznymi w związku z budową autostrady A-1. Na przebadanym obszarze odsłonięto szereg obiektów archeologicznych w postaci glinianek, jam zasobowych i odpadkowych, dołów posłupowych, pochówków ludzkich w gliniankach, grobów szkieletowych jak i ciałopalnych, palenisk oraz skupisk ceramiki. Cały ten obszar tworzy wspólny kompleks osadniczy o powierzchni kilkunastu hektarów, gdzie mamy do czynienia z niesłychanym nagromadzeniem śladów osadnictwa, zwłaszcza neolitycznego i to z najstarszych poziomów chronologicznych. Materiały ze stanowiska 2/10 w Smólsku są bardzo ważnym uzupełnieniem podstawowych prac Grygiela (2004, 2008) dotyczących neolitu rejonu Brześcia Kujawskiego i Osłonek, które wprowadzają szereg nowych danych i uściśleń. Należy uznać, że stanowisko 2/10 w Smólsku należy do wyjątkowych pod każdym względem, o bardzo dużym znaczeniu naukowym, zwłaszcza w odniesieniu do starszego neolitu. Jego znaczenie niewątpliwie wykracza poza ramy regionu kujawskiego, gdyż należy do jednego z największych, najstarszych i najszerzej rozpoznanych stanowisk neolitycznych w Polsce.

Wielokulturowe osadnictwo w Smólsku 2/10 zajmuje powierzchnię płaskiej wysoczyzny morenowej, jednak jego najbliższe otoczenie było bardzo urozmaicone pod względem ukształtowania terenu, powierzchniowej budowy geologicznej a także pokrywy roślinnej i glebowej. Mieszkańcy osad z różnych okresów chronologicznych mieli łatwy dostęp do takich stref krajobrazowych, jak: gliniasta powierzchnia morenowa, wysoczyzna polodowcowa, piaszczysta powierzchnia rozległej terasy rzecznej, równina torfowiskowa, zbiornik jeziorny w dnie rynny subglacialnej i niewielkie zagłębienia bezodpływowe na powierzchni wysoczyzny morenowej. Wszystkie wymienione formy znajdują się w odległości mniejszej niż 2 km od centrów osad pradziejowych.

Równoległe z badaniami archeologicznymi podjęto wstępne, interdyscyplinarne badania z zakresu archeologii środowiskowej. Specyfiką badanego stanowiska jest występowanie rozległych, naturalnych obniżen terenowych, wypełnionych kopalnymi czarnymi ziemiemi o powierzchni od kilku do kilkunastu arów i miąższość do 180 cm. Z tych nawarstwień, a zwłaszcza ich spągowych części, pozyskano liczne zabytki kultury ceramiki wstęgowej rytej. Znaleźiska te wskazywały, że pierwotne ukształtowanie powierzchni terenu było znacznie bardziej urozmaicone niż to obecnie obserwujemy. Odkrywane obiekty pradziejowe prawie zawsze znajdowały się na terenach wyżej położonych, okalających owe zagłębienia. Na południowo-wschodnim skraju badanego stanowiska istnieje największe obniżenie wytopiskowe włączone w obręb niewielkiej doliny, którą płynie obecnie (często okresowo) niewielki częściowo sztucznie uregulowany ciek wodny. Wiercenia wykonane świdrem geologicznym ujawniły obecność w tym miejscu miąższych osadów jeziornych. Profil badawczy uzyskany w wyniku tych wierceń sięga blisko 10 metrów i będzie podstawą do przeprowadzenia szeregu analiz paleoekologicznych. Uzupełnieniem tych wierceń było wykonanie na obszarze kopalnego zbiornika trzech wykopów geologicznych, w których uchwycono jego północną i zachodnią krawędź, a w wykopie centralnym odkryto m.in. miąższe warstwy gytii i torfów.

Z wszystkich profili pobrano próby do analiz paleoekologicznych. Wstępne analizy sedymentologiczne, palinologiczne, makroszczątków roślin, wioślarek, muchówek, malakofauny oraz geochemiczne wykonano tylko dla powierzchniowych 3,5 m osadów organicznych pozyskanych z najgłębszej części zbiornika. Datowania ^{14}C wykazały, że obejmują one ostatnie ok. 6000 lat a wyniki analiz potwierdzają istnienie małego (około 1 ha) mezotroficznego jeziora. Udokumentowano także okresowe zmiany wahań poziomu i pH wody. Wykazano stosunkowo niski poziom wody od czasów neolitu oraz występowanie na brzegach zbiorowisk roślinnych wymagających podwyższonej trofii i śladów odlesienia najbliższej okolicy. Uzyskane dotychczas wyniki analiz paleoekologicznych pozwoliły na wstępną rekonstrukcję warunków paleośrodowiskowych w pradziejach począwszy o starszego neolitu. Dalsze analizy uzupełnione o wyniki badań geoarcheologicznych i bioarcheologicznych staną się podstawą rekonstrukcji warunków środowiskowych funkcjonowania osadnictwa w Smólsku oraz relacji człowiek-środowisko w kolejnych okresach chronologicznych.